

Kroniek

- juni 2009
- jaargang 18 - nummer 2
- losse nummers € 4,50

Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

*Kloosterboerderijen: Rosinghe- en Jippinghe-erf
Rosing en Jipping, familieverbanden
Spaanse Griep
Lutje Dol*

De drie grotere foto's op deze omslag zijn van Jan Oosting (1863-1941) en komen uit de Collectie Jans Brands. Wie kan iets vertellen over deze foto's?

Gaarne contact opnemen met Sis Hoek-Beugeling, tel. 0591-659968 of per email: tj.hoek@wxs.nl

Op een deel van de kaart van Drenthe van 1634 van C. Pijnacker staan afgebeeld bij Weerdinge: 'Landweg in Drenthe' van A.M. Gorter (1866-1933); bij Roswinkel: 'De kerk bij Roswinkel' van J. van Ravenswaay (1789-1869); bij Emmen: 'Kerk te Emmen' van J. Reijnders (1823-1889); bij Schoonebeek: 'Boerenerf in Pad- en Vlieghuis bij Oud-Schoonebeek', tekening van H.W. Jansen (1855-1908).

Piet Naber	Redactioneel	1
Artikelen		
Tonko Engelsman	Kloosterboerderijen. Het Rosinghe- en het Jippinghe-erf in het Noordeinde van Emmen.	2
Geert Hovenkmap met medewerking van		
Tonko Engelsman	Rosing en Jipping, enkele mogelijke familieverbanden	12
Eric Mecking	Spaanse griep treft Emmen zwaar in 1918 - deel 2	20
Sis Hoek-Beugeling	Lutje Dol, dirigent in de venen	26
Rubrieken		
Sis Hoek-Beugeling	Gebruiksvoorwerpen	19
Bijdragen		
Johan Withaar	Auto-ongeluk	17
Gerard Steenhuis	Werkgroep Bargercompascuum	18
Bestuur	Van de bestuurstafel	
	Bestuursmededelingen en activiteiten	28

P. Albers, Sterrenkamp 12, 7811 HB Emmen, 0591-610836
 M.A. Bulte, Agaatdreef 30, 7827 AE Emmen, 0591-630030
 P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942
 M. Nicolai, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188
 W. Visscher, Zijtak O.Z. 7, 7833 AL Nieuw-Amsterdam, 0591-551741
 Gelieve eventuele kopij te zenden aan:
 p/a P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen: p.a.naber@home.nl

Lid worden van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?
 Het lidmaatschap bedraagt € 15,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra.
 Geef uw naam, adres, postcode en woonplaats en telefoonnummer per post of per e-mail op bij: A.F. Dekker, secretaris, Laan van de Marel 501, 7823 BM Emmen, a.f.dekker@home.nl.

Productie & opmaak:
 Uitgeverij Drenthe, Beilen - www.uitgeverijdrenthe.nl
 Druk: Scholma, Bedum

Activiteiten

Bestuur & lidmaatschap

Lidmaatschap
 Het lidmaatschap bedraagt € 15,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij het voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris.
 Men ontvangt vier keer per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd.
 In verband met kostenbeheersing verwachten we van u dat u uw contributie voor of in de eerste twee maanden van het betreffende verenigingsjaar onder vermelding van het contributiejaar overmaakt op het rekeningnummer 10.44.68.815 van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.

Bankrelatie
 Rekeningnummer 1044.68.815, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen.

Bestuur
 P.M. Kraan, voorzitter, De Hietbrink 46, 7824 XT Emmen, 0591-622306, P.Kraan@emmen.nl
 A.F. Dekker, secretaris, Laan van de Marel 501, 7823 BM Emmen, 0591-625893, a.f.dekker@home.nl
 H. Jeurink, penningmeester, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 0591-626728, henk.jeurink@wanadoo.nl
 M. Nicolai, public relations, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188
 H.J. Joling, De Klepel 458, 7811 KR Emmen, 0591-658384
 T. Vedder-Einhaus, Havenstraat 114, 7887 BS Erica, 0591-301235, toos.vedder@planet.nl
 D. Leveling, Meerstraat 18, 7815 XG Emmen, 0591-697466

Website

15 Augustus Fietsexkursie
 Het bestuur van de Historische Vereniging Zuidoost Drenthe heeft de werkgroep Nieuw Schoonebeek gevraagd om dit jaar een grensoverschrijdende fietstocht te organiseren. Deze vraag is door de werkgroep Nieuw Schoonebeek uitgewerkt in een fietstocht van 37 km lang en heeft als thema meegekregen 'Emslandkampen en Kunst'. Er zal geen bezoek worden gebracht aan een kamp, maar het station van Ringe waar de gevangenen aankwamen zal worden bezocht en het kerkhof in Neugnadenfeld, waarna Bathorn wordt aangedaan waar we een 1,5 km lange wandeltocht gaan maken over een vlonder die als een kunstwerk over het veen heen is gelegd.
 Pieter Albers die het boek over de Emslandkampen heeft geschreven gaat mee als verteller op locatie.
 Tussen de middag zal er een eenvoudige lunch worden genuttigd. Bij het opgeven voor de fietstocht kunt u zich hiervoor melden. Verder vragen we uw aandacht voor het zelf verzorgen van het drinken voor deze dag.
 Datum: 15 augustus 2009; Tijd: 10.15 uur ; Locatie: Kerktoren in Nieuw Schoonebeek
 Opgave voor 1 augustus bij André Lambers Tel: 0524-541981 tussen 17.00 uur en 18.00 uur of Lambers2@kpnplanet.nl met vermelding Historische Fietstocht, Naam, telefoonnummer en lunch
 Kosten: € 6,50 voor de lunch te voldoen bij aanvang van de fietstocht.
 Aantal deelnemers Maximaal 50 personen,

5 september leer- en hobbymarkt
 Tijdens deze leer- en hobbymarkt zal de Historische Vereniging Zuidoost Drenthe aanwezig zijn.

12 september Open Monumentendag
 In samenwerking met de Bibliotheek Emmen zal de Historische Vereniging deze dag een presentatie verzorgen en een rondwandeling door Emmen verzorgen.

Redactioneel

De redactie kreeg van Huub van Oudheusden nog een reactie op het artikel over de telefooncentrale in de gemeente Emmen. Daarin stond dat de centrale in Warfum (prov. Groningen) de laatste was die geautomatiseerd werd (namelijk in 1953). Volgens hem is dit niet juist, want hij woonde van 1957 tot 1961 op Ameland, waar hij in 1958 telefoon kreeg en dat was nog zo'n ouderwetse 'koffiemolen'. Als je daaraan draaide kreeg je de centrale in Nes, die bemand werd door de dochter van de bakker. Volgens Van Oudheusden was dus Warfum niet de laatste telefooncentrale, maar die op één van de Waddeneilanden. Waarvan akte.

Op bladzijde 19 in deze Kroniek nog enkele late reacties op de voorwerpen, getoond in de rubriek van de collectie Brands, waaronder de oplossing van de 'houten tang' in het decembernummer. Ook zijn er reacties gekomen op de gepubliceerde foto's uit de Oostingcollectie in het vorige nummer. Deze reacties leest u in een bijdrage van Sis Hoek.

Wat staat er nog meer in deze Kroniek?

Wij zijn in de vorige Kroniek begonnen met het artikel over de Spaanse griep, geschreven door Eric Mecking. Toen kon niemand het nog bedenken dat er nu een Mexicaanse variant hiervan in omloop is gekomen en dat deze de wereldgezondheidsorganisaties druk bezighoudt om er voor te zorgen dat we geen pandemie gaan meemaken. In deze Kroniek het tweede deel van het artikel over de Spaanse Griep.

En verder een vervolg op de reeks over de kloosterboerderijen in de gemeente Emmen, waar Tonko Engelsman in de vorige Kroniek mee is gestart. Was het toen een inleidend stuk over dit onderwerp, deze keer gaat het specifiek over twee van deze boerderijen, namelijk het Rosinghe-erf en het Jippinghe-erf die vroeger lagen aan het Noordeind in Emmen. Aansluitend daarop een artikel van Geert Hovenkamp, waarin hij de oudere familieverbanden van Rosing en Jipping beschrijft.

Sis Hoek heeft de levensgeschiedenis beschreven van Luitje Dol, een amateurdirigent die in het begin van de 20ste eeuw verschillende muziekkorpsen in het veengebied van Zuidoost-Drenthe heeft geleid.

Verder een kort stukje van Johan Withaar over een auto-ongeluk in 1934 met een vraag over de bijgeplaatste foto.

In de rubriek over 'oude beroepen' moesten we de vorige keer de bijdrage van Marcel Bulte overslaan wegens ziekte. Deze keer had hij wel een artikel klaarliggen over de stel- en wagenmaker, maar dat kan vanwege plaatsgebrek in dit nummer niet geplaatst worden, zodat u dat tegoehoudt voor de volgende Kroniek.

De redactie wenst u ook nu veel plezier met het lezen van de Kroniek.

door Tonko Engelsman
met medewerking van Geert Hovenkamp

Kloosterboerderijen

Het Rosinghe- en het Jippinghe-erf in het Noordeinde van Emmen.

Het zijn twee 'kloosterboerderijen' die gestaan hebben aan de oostkant van het Noordeind in Emmen. Op het Rosinghe-erf was het gebruikelijk de paarden in het 'voorhues' te stallen, en het Jippinghe-erf werd lang geleden anders genoemd.

Het Klooster Ter Apel bezat in het dorp Emmen drie boerenhoeves. In dit artikel gaat het over twee daarvan, het Rosinghe-erf en het Jippinghe-erf. De boerderijen stonden in Emmen aan de oostkant van de huidige straat het Noordeind, enkele tientallen meters ten noorden van het huidige tankstation van Q8 en direkt ten zuiden

van de Walstraat. Tegenwoordig staan daar gebouwen van het Drenthe College en de twee appartementengebouwen van Wooncom met de namen Trimester en Semester.¹ Zowel Rosinghe als Jippinghe stonden al meer dan 500 jaar geleden aan het Noordeind.

Het Rosinghe-erf was gelegen op de plek van de boerderij achter de geknotte bomen rechts op de foto, ook genoemd Wiggersboerderij. Later, vanaf ca. 1920, woont hier Hendrik Alberts. De foto is ongeveer genomen vanaf de inrit waar nu het restaurant de Eekenhof is gevestigd. Foto: Gemeente-archief Emmen.

Deel van de belastinglijst met de bezaaide landen uit 1612 (OSA 621), waarop Jacob Rosingh met 2 mud, Roloff Rosinnghe met 16 mud en 1 schat en Hermen Rosingh voor 22 mud staan vermeld met (rogge) ingezaaid bouwland. Gyppinge of Jippinge staat aangegeven voor 21½ mud.

Jacob rosinnghe	2
Roloff rosinnghe	16
Hermen rosinnghe	22
Jyppinge	21½
	142

Het Rosinghe-erf

Ten noorden van het Jippinghe-erf lag het Rosinghe-erf. Tot voor een aantal jaren stond op de plek van Rosinghe het gebouw van de Prinses Marijkeschool, precies op de hoek grond tussen Odoornerstraat en Flintstraat met aan de noordrand de Walstraat. Daarvoor stond er de Wiggersboerderij. Op de foto ziet u rechts het schuurgedeelte van deze boerderij achter een rij geknotte bomen staan. Het huis links van de weg staat er nog. Nu is daar de The Old Ford Tractor Shop gevestigd.

In de eerste helft van de 15de eeuw komt in Emmen een Willem Nije Rosinghe voor. Mogelijk heeft hij twee zoons Bole en Hermen, want in 1459 'beleent' Bole Rosinghe zijn boerderij Nije Rosinghe in de marke van Emmen met een jaarlijkse last van vier stede mudden rogge Groninger mate. Op dat moment rust er op de boerderij al een last van drie Groninger stede mudden rogge. Een aantal jaren later leent Bole Rosinghe weer geld. Ook Olde Rosinghe is behoorlijk beleend. Deze rechten op Olde Rosinghe worden in 1482 doorverkocht aan het Klooster Ter Apel. Hermen Rosinghe heeft geld geleend met Olde en Nije Rosinghe als 'onderpand'. Het Klooster Ter Apel neemt in 1484 ook deze rechten over. In 1491 koopt het klooster een kleinere maar waarschijnlijk zeer oude schuld af die op het Rosinghe-erf rust. Daarna lost het klooster in 1499 de schulden van Bole Rosinghe af. Ter Apel bezit nu geheel Rosinghe in de marke van Emmen.² Tot het erf behoort o.a. een akker van een ½ mud of 0.14 ha groot met de opvallende naam Valkenhutte. Uiteindelijk zijn Olde en Nije Rosinghe in de marke van Emmen beleend geweest met minstens een jaarlijkse last van 34 mud rogge Groninger mate en ¾ mud rogge 'Suetfeltscher' mate. Het lijkt erop dat het Rosinghe-erf zo zwaar belast was dat men er verstandig aan

deed het erf te verkopen om uit de schulden te komen.

Naast het Rosinghe-erf in het Noordeinde in Emmen zijn er ook boerderijen met de naam Rosinghe in Noordbarge, Valthe en Exloo. In Ees heeft een Rossinghe-erf gestaan. Deze laatste vier zijn niet van het klooster in Ter Apel geweest.

Voor het jaar 1500 rekt men in Emmen al met mudden rogge Groninger mate. Oorspronkelijk werd hier in 'Suetfeltsche' of Drentsche mudden gerekend. Zo'n 'Suetfeltsche' mudde is 7/8 van een Groninger mud. Veel later komt men nog wel een enkele keer de 'Suetfeltsche' of Drentsche mud tegen. Het gaat dan om een nog bestaande verplichting uit een ver verleden. In 1502 wordt het Rosinghe-erf genoemd zonder de vermelding oud of nieuw erbij. Wel heeft Rosinghe op dat moment één en 3/8 holtwaardeel in het Emmerholt in de marke van Emmen. Het hebben van meer dan één holtwaardeel kan komen door het samenvoegen van Old en Nije Rosinghe. Van de rechten in het holt benut pachter of meijer Lutten Rosinghe één holtwaardeel en de rest gebruikt het klooster Ter Apel zelf.³ Daarna zijn tot 1612 geen namen van pachters gevonden.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) worden in 1594 de bezittingen van het Klooster Ter Apel door de overheid genaast. Jarenlang is niet duidelijk wie zich daarna eigenaar mag noemen van de acht Ter Apeler erven in Emmen. De boerderijen worden na 1594 zoals van oudsher verhuurt voor de derde garve. De pacht is dan een derde deel van de opbrengst van de korenoogst en moet worden voldaan aan de beheerder van het voormalig Klooster Ter Apel.

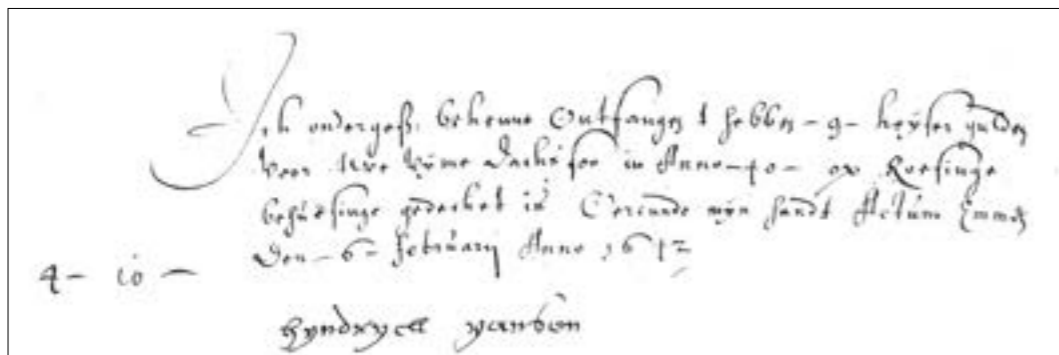
In 1612 komen in het dorp Emmen op de lijst met de bezaaide landen, of anders gezegd de

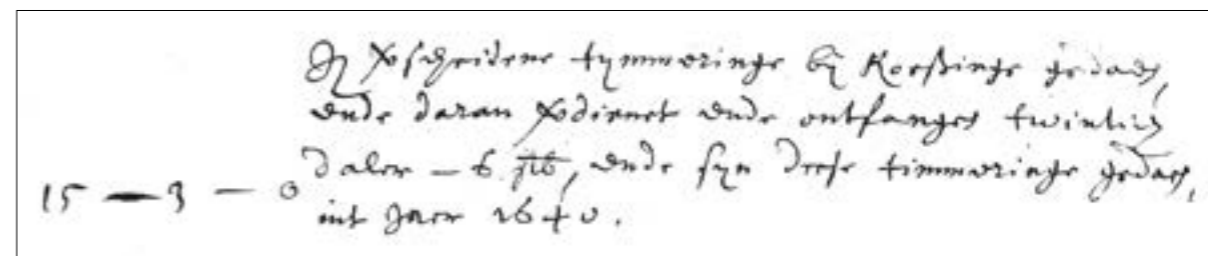
Op de plek van het vroegere Rosinghe-erf staat nu het appartementengebouw Semester (links) en vermoedelijk een deel van Trimester (rechts). De rest van Trimester staat op het Jipping-erf.
Foto: André Dekker.

lijst met de bouwlanden of akkers, drie boeren Rosinghe voor. Het zijn Jacob Rosinghe met twee (Groninger) mud (à 0.27 ha) of 0.54 ha rogge, Roleff Rosinghe met 16¼ mud of 4.39 ha rogge en Herman Rosinghe met 22 mud of 5.40 ha met rogge ingezaaid bouwland. Niet duidelijk is of er een familierelatie is. Ze staan wel direct achter elkaar op de lijst. Alle drie zullen ze op het Rosinghe-erf wonen en ieder een deel van de akkers bewerken.
In 1630 zijn er weer gegevens. Dan pacht Johan Rosinge 'vant Clooster ter Apell' het vol 'arve' Rosinge ter (belasting)waarde van f 4.500,-. Men neemt aan dat een vol erf of vierpaardsboer globaal bestaat uit onder andere de bedrijfsgebouwen, gemiddeld ca. 32 mud bouwland, eigen hooi- en weiland en een (vol) waardeel in de marke. Daarnaast heeft Johan Rosinge zelf

nog 6 mud bouwland, 1½ 'dachwerck hooilant' (= ca. 1 ha), ¼ waardeel in de marke en een apart huisje. Zijn eigen bezit heeft een (belasting)waarde van f 1200,-. De grootte van Johan Rosinges eigen bezit is nog niet voldoende om tot de eigenerfde boeren gerekend te worden.⁴ Tientallen jaren lang is er 'questie' geweest tussen Drenthe en Groningen over het eigendom van de voormalige bezittingen van het Klooster Ter Apel in Emmen. In 1632 komt men tot een voorlopig akkoord. Beide partijen krijgen elk de helft van de jaarlijkse opbrengsten. Pas in 1677 worden de boerderijen echt verdeeld. Vanaf 1634 houdt de schulte van Emmen de inkomsten en uitgaven bij van de acht voormalige Ter Apeler kloosterboerderijen in Emmen. Een gedeelte van deze administratie is bewaard gebleven. Hindrik Rosinge volgt in 1636 Johan

Hier ondertekent Hijndrijck Jansen op 6 februari 1642 de kwitantie voor de ontvangst van negen keijser-guldens voor 'twe vijfde dacks soo in 1640 op Roesinge behuesinge gedeckt is'. Het gaat hier alleen om de kosten van het stro. Voor een andere boerderij moet in 1636 voor een geheel nieuw dak per bos stro 4¾ cent worden betaald, daarnaast zijn er in dat geval nog de kosten van arbeidsloon voor het dakdekken. Een keijser- of caroligulden is een gewone gulden van 20 stuivers. De linker cijfers 4-10- betekenen 4 gulden en 10 stuiver. Het is het deel dat Drenthe heeft betaald. Ook vroeger duurde het even voor de overheid haar

Deel van een kwitantie i.v.m. verscheidene werkzaamheden, gedaan door timmerman Engelbert Joestes. Er staat: Item verscheidene tijmmeringe bij Roesinge gedaen ende daran verdienet ende ontfangen twintich daler - 6 st. brabant, ende sijn deese timmeringe gedaen int jaer 1640. Het getal links, 15-3-0, betekent f 15,15 en is het Drentse aandeel in de rekening.

Rosinge op als pachter.
Nu de problemen tussen Groningen en Drenthe zijn geregeld worden de gebouwen van een aantal boerderijen opgeknapt. Rosinge komt in de zomer van 1640 aan de beurt. Er wordt flink getimmerd. Van het voorhuis van de Rosingeboerderij worden zeven span of stel (dak)sporen afgehaald, de muren aan beide zijden worden over een lengte van 9 meter aan de onderkant voorzien van nieuw 'grondholt' en aan de bovenkant van een nieuwe (muur)plaat. De vakwerkvlakken van de zijmuren zullen opnieuw zijn opgevuld met staken en twijgen en weer zijn aangestroken of bepleisterd met leem, vermengd met stro en koemest. Bij het terugplaatsen van de oude (dak)-sporen is er één span met een lengte van 6 meter vernieuwd. Ook heeft men 'twe nuwe peerdestallen laeten aentimmeren met twe vack uitkubbinge'. Een kubbing of uitkubbing is de stalruimte buiten de gebintstijlen of -staanders, de zijbeuken van het boerderijgedeelte. Een vak uitkubbing is het stuk tussen twee gebinten. De twee nieuwe paardenstallen zullen getimmerd zijn in het eerste vak van de uitkubbing links en rechts van de onderschoer voor de baander.⁵ Voor het timmeren van de paardenstallen wordt ruw hout gebruikt.
Timmerman Engelbert Joestes beurt voor 18 meter nieuwe (muur)plaat en 18 meter nieuw grondholt en daarnaast aan werkloon voor afbreken, zagen, timmeren en richten in totaal een bedrag van f 30,30. Het nieuwe span sporen met een rij (of lengte) van 6 meter kost f 3,50. Er worden bij het timmeren 800 spijkers en 40 rongen gebruikt.⁶ De spijkers kosten 10

stuiver per 100 en de rongen een ½ stuiver per stuk, te samen f 5,-. Of de ijzerwaren door de plaatselijke smid zijn geleverd is niet bekend. Voor het herstel van het dak worden twee vijf oftewel 200 bos 'dakstro' gebruikt. Niet alle stro is geschikt om daken mee te dekken. Leverancier Hijndrijck Jansen beurt hiervoor f 9,-, dat is per bos 4½ cent. Over kosten voor dakdekken staat niets. Mogelijk moet de pachter daar zelf voor zorgen. Zo'n 100 jaar geleden was het in bepaalde streken van ons land nog gebruikelijk dat de pachter voor het onderhoud van het (rieten)dak zorgde. Om de paar jaar werd een stuk(je) dak vernieuwd. Zo'n gedeeltelijk met mos begroeid dak leek dan op een 'lappendeken'. Het roggestro was vroeger fijner, waardoor het harder en taaier was. Dat stro is beter geschikt voor dakdekken dan het tegenwoordige groffere stro.
Nu kunnen de paarden goed gestald worden in de vernieuwde stallen in het voorhuis. Het voorhuis is de kant van de boerderij met de baander(deur) en ligt normaal aan de weggkant. In het achterhuis, de kant van de weg af gelegen, bevindt zich het woongedeelte. Op het verbouwde en opgeknapte schuurdeel is op het dak het nieuwe stro gekomen. Het loon van een ambachtsman zal tussen de 10 en 15 stuiver per dag zijn geweest. De totale kosten komen op f 47,80. Hiervan dragen Drenthe en Groningen elk de helft. Voor het toezicht bij de herstelwerkzaamheden mogen Drost en Gedeputeerden van Drenthe van de Emmer schulte zelf bepalen wat ze hem daarvoor willen betalen.

Hoe groot de gebouwen zijn weten we door

Kaart van Emmen in de 17de eeuw met daarop een aantal erfnamen. De plek van de huidige bibliotheek aan het Noorderplein staat aangegeven met: Bibl.

een belastinglijst uit 1645. Rosinge wordt omschreven als een 'oldt huis oplecht warck' van tien gebinten lengte met een breedte tussen de gebintstaanders van 26 voet of ca. 7,65 meter. De boerderij zal ongeveer 30 bij 12½ meter zijn geweest. Daarmee behoort Rosinge tot de grote boerderijen in Emmen. De aanduiding 'oldt huis oplecht warck' geeft aan dat op Rosinge een oude boerderij staat met twee ouderwetse langsbalkgebinten.⁷ Ook staan op het erf nog een aantal bijgebouwen. Het zijn een schuur van vier gebint van 18 voet (ca. 11 meter bij ca. 5,80 meter), een oude spicker, vermoedelijk met acht vakwerkvakken, en met een totale lengte van 10 à 12 meter en een breedte van ca. 5,80 meter en een oud veehuis van 6 gebint van 14 voet (ca. 16 meter bij 4,60 meter). In 1643 wordt opgegeven dat er bij de boerderij 34 mud bouwland is, waarvan op dat moment vier mud, drie schat en drie spint woest of ongebruikt ligt. In gebruik is dus 29 mud en één spint bouwland. Het woeste bouwland zal braak of dresch liggen en het opgekomen onkruid kan door de beesten worden afgegraasd.

De weg richting Odoorn aan de noordwest kant van het Rosinghe-erf. Rechtsachter staat de boerderij van Horing aan de noordkant van de Walstraat. Deze boerderij is jaren geleden afgebroken. Foto: Gemeente-archief Emmen.

Bij dresch- of drieschland gaat het meestal om schralere, minder humusrijke overgangsgonden gelegen tussen de humusrijke es en de groenlanden of tussen de es en de heide of op zijn Drents: het veld. In het laatste geval wordt zo'n stuk dreschland ook wel 'veltlant' genoemd. Door het braak laten liggen krijgen deze gronden als bouwlandakker rust en ontvangen van de grazende beesten directe bemesting. Na een aantal jaren kan dit soort gronden weer tijdelijk als bouwland worden gebruikt. Om het dreschland jaarlijks van voldoende stalbemesting te voorzien is niet genoeg mest aanwezig. Zo woekert de Drentse boer met de beschikbare middelen. Een spint is ¼ schat, een schat of schepel is ¼ mud en een mud = 0,27 ha. Bij het Rosinge-erf is dus in totaal ongeveer 9,2 ha of bunder bouwland. In 1654 is er meer grond. Dan heeft de boerderij 35 mud, twee schat en één spint bouwland. Men schrijft dat op als 35-2-1. Hindrik Rosinge boert in 1652 nog op de boerderij. In 1654 is Albert Rosinge hem als pachter opgevolgd. Of er een familierelatie is tussen Johan, Hindrik en Albert Rosinge, is niet met

Rechts de boerderij van Hendrikus Boer; hij was ook kleermaker. Het pand stond ongeveer op de plek van het Jipping-erf. Foto: Gemeente-archief Emmen.

zekerheid te zeggen. Wel bezitten ze ieder ook eigen onroerendgoed. Bij Hindrik en Albert lijkt het voor een deel om dezelfde bezittingen te gaan. De kans dat ze verwant aan elkaar zijn is zeker aanwezig. De jaren daarna zijn de gegevens schaars. In 1672 en 1674 is Johan of Jan Rosinge de pachter. Ook spieker Hindrik woont dan op het Rosinge-erf. De naam 'Spieker' Hindrik kan erop wijzen dat Hindrik timmerman is, maar kan er ook op slaan dat hij de 'olde' spieker van Rosinge gebruikt of er in woont. Johan Rosinge zal in de boerderij wonen. Het is bekend dat 'backhuizen' wel werden bewoond. Een backhuis en een spieker zijn bouwtechnisch aan elkaar verwant. Beide hebben vakwerk wanden, meestal van leem. Van 'Spieker' Hindrik op Rosinge weten we dat hij ca. 30% van de oppervlakte van het Rosingebouwland heeft gebruikt. Hij is dus zeker (ook) boer geweest. In 1676 wordt Jan Rosinge nog een keer vermeld. Van Johan en Hindrik weten we van veel akkers die ze bewerken de veldnamen en de grootte. Zo zijn er de Danacker, Steegacker, Lijnacker, Hoffacker, achter de Hoff, voor het Heck, de Poll, Rondacker, Geerinck, de Wegh Langen, Spijckerboor, Schimmeracker, Scherpacker en de Olde-acker. De totale oppervlakte van deze akkers is 26½ mud. Dat is ruim een ½ bunder per acker(veld)naam. Van een aantal van deze namen wordt verderop in dit artikel bij het Jip-

ping-erf uitgelegd hoe deze veldnamen kunnen zijn ontstaan.

In 1677 worden de acht voormalige Ter Apeler kloosterboerderijen definitief verdeeld. Drenthe krijgt vier erven en Groningen ook vier. Het Rosinge-erf wordt Gronings bezit.

Al in 1650 wil Groningen af van het risico van de derde garve. Vanaf dat jaar neemt de Emmer schulte voor een vast bedrag per jaar de Groninger aandeel in de inkomsten uit de acht boerderijen over. Zo is Groningen verzekerd van een vast bedrag aan inkomsten en heeft er verder weinig omkijken naar. Vanaf 1677 wordt deze overeenkomst voortgezet voor de dan vier Groninger boerderijen. Daarna zijn de gegevens in de boekhouding veel beperkter. Vanaf 1703 verpacht Groningen weer op basis van de derde garve.

In 1687 geeft Albert Rosing zes stuivers aan de collecte voor de geloofsvluchtelingen uit Noord-Italië, de Waldenzen. Mogelijk is zijn vader die dag niet aanwezig. In de Haardsteden Registers uit de 90-er jaren van de 17de eeuw worden geen voornamen vermeld van de pachters op het Rosinge-erf. Maar uit het Goedschatting Register uit 1694 weten we wel dat de oude pachter is vertrokken naar Buinen. In het haardstedenregister van Buinen uit 1694 staat voor de eerste keer Hindrik Alberts vermeld. Hij pacht dan het vierpaards Husinge-erf. In 1705 woont hij er nog. Hij zal de vader zijn van Albert Rosing. En de kans dat het bij Hindrik Alberts Rosing en Spieker Hindrik om dezelfde persoon gaat is groot.

Rosings nieuwe pachter blijkt in 1699 Jan Rosing te heten en in het jaar 1703 komt Lubbert Rosing voor het eerst als pachter voor. Jan en

Lubbert hebben hiervoor zeer waarschijnlijk op Jipping gewoond en geboerd.¹⁰ Vanaf 1703 neemt de schulte van Emmen niet meer de inkomsten uit de boerderij over voor een vast bedrag. Lubbert huurt de boerderij voor zes jaar en moet als pacht weer de derde garve van de koren- en boekweitogst leveren aan de Groninger rentmeester. In 1703 is de pacht 31 mud winterrogge waarvan 19¾ mud in 1703 wordt voldaan. We weten ook aan wie de rogge van het Rosinghe-erf is verkocht. Het gaat om bakker Jan Camerlingh uit de Oosterstraat in Groningen. Hij zal er voor de Groningers roggebrood van hebben gebakken. De zakken rogge worden op krediet geleverd. Bakker Camerlingh staat nog jaren in de boeken wegens achterstand bij de betaling.

Het gaat niet goed met het boerenbedrijf van Lubbert Rosing. In de eerste jaren heeft hij grote achterstand met het leveren van de rogge voor de op te brengen pacht. De pacht wordt weer vast en bedraagt nu 29 mud per jaar. De pachtachterstand van Lubbert loopt op tot ongeveer twee jaar.

Groningen wil af van haar vier boerderijen van het voormalige klooster Ter Apel in het kerspel Emmen. Ze worden in 1711 publiek verkocht. De Coevordenaren Roeleff Witzenborg en Hendrik ten Poorten kopen alle vier de bedrijven. Het Rosinghe-erf brengt met f 4000,- het meeste op. Daarna volgen Greven of Greving met f 3450,-, Jipping met f 3250,-, beide in Emmen en Blee-rinck in Zuidbarge met f 1150,-. Totaal f 11.850,-. Betaald moet worden in drie jaar, met 1/3 deel per jaar.

Al gauw past de schulte van Emmen 'naerkoop' toe op de door Witzenborg en ten Poorten ge-

kochte boerderijen.⁸ De volledige koopschat is in 1716 voldaan. De vermeldingen zijn niet geheel duidelijk, maar het lijkt erop dat zeker de Emmer schulte Hugo Emmen en voor een deel mogelijk ook Hendrik ten Poorte uit Coevorden de verkochte Groninger boerderijen uiteindelijk in hun bezit hebben verkregen.

Lubbert Rosing heeft in 1714 nog een pacht-schuld van 23 mud rogge aan Groningen. Ook de andere drie pachters hebben nog pacht-schuld. In 1732 haalt Groningen een streep door de nog te ontvangen pachttegoeden van voor 1711.

Het Jippinghe-erf

Het Jippinghe-erf lag aan de oostkant van het Noordeinde net ten zuiden van het Rosinge-erf en tegenover het huidige restaurant de Eekenhof. In de oudste akten komt de boerderij voor onder de naam Gybbekinge. In 1612 wordt Gyppinge geschreven. Daarna vermeldt men Ippinge of Jipping(e).

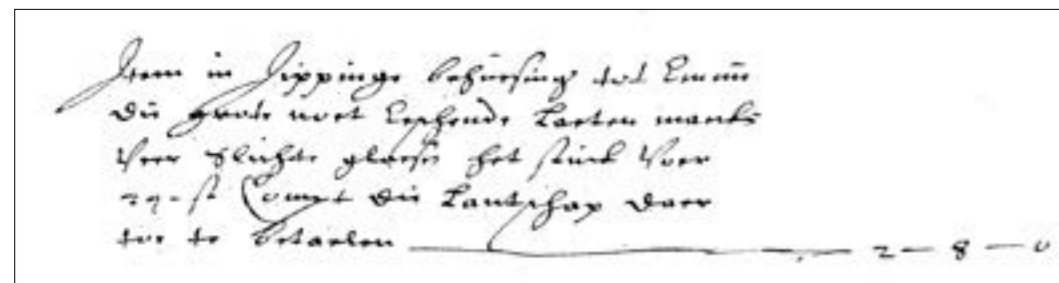
In het jaar 1505 koopt Geert Battinge het Gybbekinge-erf. De boerderij wordt omschreven 'mijt waer, mijt schaer, mijt holte, mijt velde, mijt huse, mijt hove, mijt all sijne toebehoer'. Met waar worden de rechten op de gemeenschappelijke gronden aangeduid. Met schaar of ploegschaar zal het bouwland worden bedoeld. Bij holte gaat het om de rechten in het bos, waarschijnlijk het Schimmerholt en het

Emmerholt. En met velde worden de rechten op de heide aangegeven en met hove worden de gronden direct om de boerderij bedoeld. Geert bezit de boerderij maar kort, want in 1507 verkoopt hij het erf door aan het Klooster Ter Apel. Het wordt verkocht volgens oud gebruik 'mijt hande ende munde', anders gezegd: in woord en gebaar. En het gebaar zal de handdruk en overdracht van de stok zijn waarmee de verkoop wordt bevestigd. In iets jongere akten spreekt men vaak van 'is de stock gelegd', waarmee de openbare bevestiging van levering, overdracht en aanvaarding wordt bedoeld van een verkocht onroerend goed.

In 1612 staat het Jipping-erf vermeld met 21½ mud ingezaaid bouwland. Of er is in 1612 bij Jipping minder land of een aanzienlijk deel van de akkers liggen nog braak, ondanks het Twaalfjarig bestand van 1609-1621. Van de pachters voor 1630 zijn geen namen bekend. Het Jippinge-erf is dat jaar een vol erf of vierpaardsboerderij met als meijer Harmen Jipping. Hoelang Harmen in 1630 al pachter is, is niet bekend. Hij blijft de meijer van het Jippinge-erf tot 1639. In 1635 moeten wegens 'die grote noet eeschende 'veer slichte glaesen' door de glazenmaker worden vernieuwd. Met 'slichte glaesen' zullen gewone simpele ruiten worden bedoeld. De ruiten kosten 24 stuiver per exemplaar. In 1639 is Hindrick Jipping de nieuwe pachter. Hij wordt in 1648 opgevolgd door

Ongedateerde notitie ca. tweede helft van de 17de eeuw (ca. 1660-1680). Hierop staan de namen van de akkers van Jipping, opgedeeld in akkers met winterrogge en met zomerrogge. De grootte van de akkers is aangegeven in mudden, schatten en spinten. De kleinste akkers zijn groot 2 schat. Dat

Jippinge Erve Zomterogge			Boumrogge				
Winterrogge	M	sch	Spint	Winterrogge	M	sch	Spint
Wintcamp	2	2	0	Stadwacker	0	2	0
Wint hooft	2	2	0	Wintwacker	1	0	0
Wintwacker	1	0	0	Wintcamp	0	3	0
Wint hooft	5	0	0	Wint hooft	1	0	0
Wint hooft	0	2	0	Wintwacker	3	0	0
Wint hooft	1	0	0	Wint hooft	1	0	0
Wintwacker	0	2	0				
Wintcamp	1	0	0				

Vermelding van de kosten in 1635 van de nieuwe ruiten voor Jipping. Er staat: Item in Jippinge behuysing tot Emmen die grote noet eeschende laeten maecken veer slichte glaesen het stuck voer 24 - st. Compt die Lantschap [Drenthe] daer toe te betaelen 2 gl. - 8 st. - 0 duit.

Egbert Jipping.

Ook de afmetingen van de gebouwen zijn bekend. In 1645 heeft de Jippingboerderij zeven ankerbalkgebinten met een breedte van 26 voet. Het gebouw zal zo'n 21 bij 12½ meter zijn. Dus duidelijk korter dan de boerderij op het Rosinge-erf. Aan bijgebouwen zijn er een 'olde' schuur van vijf gebinten van 18 voet (ca. 13 bij 5,80 meter) en een backhuis van 3 gebint van 12 voet breedte. De breedte van dit backhuis zal ongeveer 4 meter zijn geweest. De lengte is minder duidelijk. Als het een vakwerkschuur is zal de lengte ca. 5 meter zijn en anders zo'n 8 meter. Bij de boerderij is in 1643 aan bouwland 3¼ mud waarvan er in dat jaar krap 6 mud niet is ingezaaid en woest ligt. In 1654 is er nog dezelfde hoeveelheid bouwland.

Ook pachters van Jipping hebben zelf land. Het is een stuk hooiland in Noord-Sleen. Mogelijk zijn Hendrick en Egbert Jipping verwant aan elkaar. In 1672 woont Egbert Jipping niet meer aan het Noordeind. Hij is nu vierpaardsboer op een erf in het centrum van Emmen, net naast of vlakbij de schultinne. Egbert Jipping wordt op 28 november 1683 in Emmen begraven.

Van een aantal akkers van het Jipping-erf zijn de namen bekend. Het gaat om de Schietkamp, Santsteeg, Wendacker, Lange Baeck, Achter de Hooven, Achter het Heck, Botteracker, in de Camp, Steenacker, Barchacker, Scherpacker, Steencamp, op de Hooghte, Schimmeracker en Haselacker. De totale oppervlakte van deze akkers is 22¾ mud.

Deze veldnamen hebben meestal een betekenis. De oorsprong van de naam kan vele eeuwen teruggaan en is soms verbasterd. Vaak zijn er

Op de plek van het Jipping-erf staat nu een deel van het appartementengebouw Trimester (links nog net zichtbaar) en een deel van de gebouwen van het Drenthe College. Foto André Dekker.

meer akkers met dezelfde naam die onderdeel zijn van een 'groep' akkers. De Santsteeg zal gelegen hebben bij de weg de Zandsteeg. Dat is het (doodlopende) stuk weg aan de noordoostkant van Noordbarge dat nu Noordbargerstraat heet en op de Wilhelminastraat uitkomt. Wendacker heeft te maken met het wenden of keren aan het eind van de akker tijdens het ploegen. Achter het Heck zal liggen bij een weg of pad naar een es, want die werden afgesloten met een hek om te voorkomen dat bijvoorbeeld de in het dorp loslopende varkens hun voedsel op de omwalde es gingen opscharrelen. De naam Botteracker kan komen van een op te brengen boterpacht die op de akker(s) rustte. Steenacker en Steenkamp kan met twee zaken te maken hebben. Zo kan het bij een hunebed liggen of om een akker gaan met veel stenen. De Steenkampen liggen o.a. bij het Hunebed D42 in de buurt van het Schietbaanbosje even ten noorden van Westenes. De Schimmeracker ligt op de Schimmeres, dat is de es bij of op de plek waar vroeger het Schimmerholt heeft gelegen. De Schimmeres ligt ten westen van de woonwijk het Emmermeer.

Bij de Rosingakkers zal de Steegacker liggen ten oosten van Westenes aan de Westenessersteeg, tegenwoordig geheten de Westenesserstraat. De Lijnacker ligt bij de Lijn of Lien. De Lien is een complex van zeer kleine akkertjes waar iedere boer op zijn eigen stukje grond vlas verbouwt voor de eigen behoefte aan linnen, lijnolie en lijnzaad. Veel grond is niet geschikt voor de vlaseelt. Liengronden moeten onder andere voldoende vochthoudend zijn. In onze streek zijn dat leemhoudende gronden. De Geerincq zal een akker zijn die aan de ene kant breder is dan aan de andere kant, dus een gerende akker. Een Wegh Langen ligt in de lengte langs een weg op de es. En de naam Spijckerboor zal ontleend zijn aan de vorm van de 'groep' Spijckerboorakkers (liggend midden op de Schimmeres) die gezamenlijk de hoekige vormen van een oude timmermans(hand)boor

hebben. De naam Spijckerboor komt op verscheidene plekken in Nederland voor langs kronkelende beken en riviertjes. De bochten in zo'n riviertje doen denken aan de hoekige oude handboor. Zo ligt in de voormalige gemeente Anloo het dorp Spijckerboor aan de (vroeger sterk) kronkelende rivier de Hunze, ook wel de Oostermoersche Vaart geheten.

Na de definitieve verdeling van de acht boerderijen in 1677 geeft de boekhouding van de Emmer schulte weinig inzicht in het reilen en zeilen van de aparte boerderijen. We moeten het doen met wat losse gegevens. Het Jipping-erf wordt in 1677 Gronings bezit.

Egberts opvolger is Johan Jipping. Johan wordt in 1672 als pachter vermeld. Hij zal dezelfde zijn als Jan Jipping die in 1687 zes stuivers geeft voor de collecte voor de Waldenzen.

In 1694 worden de gebroeders Gerrit en Klaas als nieuwe pachters van het Jipping-erf genoemd. Claes Jipping komt in 1699 weer in Emmen voor. Het zal gaan om de broer van Gerrit. Vanaf 1705 tot de verkoop in 1711 zit Harmen Harmens op de Jippingboerderij. Het zal niet gaan om de Harmen Harmens die in de 90er jaren in Emmen 'keuter en schoemaecker' is en later wordt genoemd Har-

aan onroerend goed, inclusief de waarde van het aandeel in het waardeel.

- 5 Een onderschoer is in onze regio bij oude boerderijen de naam van de inspringende ruimte voor de baander(deur) en tussen bijvoorbeeld twee paardenstallen of een paardenstal en een varkenshok. Soms steekt het rietendak zover over dat voor de baander een soort afdak ontstaat. Elders wordt een onderschoer ook wel baanderhoek genoemd.
- 6 Naast spijkers zijn er grote spijkers en rongen. Rongen zijn zeer grote spijkers. Tegenwoordig kan een rong bijvoorbeeld zo'n 15 tot 20 cm lang zijn met een doorsnede (rond of vierkant) van 6 tot 7 mm. Spijkers werden vroeger ook wel nagels genoemd.
- 7 Zie voor meer informatie over 'oplecht wark' en langsbalkgebinten het artikel 'Kloosterboerderijen in het kerspel Emmen', *Kroniek* 2009/1, blz. 16.
- 8 Mogelijk wil de schulte niet te veel vreemde concurrentie op zijn 'landbouwhuismarkt'. Zolang buitenstaanders bij de verkoop bieden kan de schulte zich als kandidaat koper afzijdig houden en drijft zo de prijs niet op. Als Emmenaar heeft hij in dat geval recht op naerkoop. Zie voor het begrip naerkoop *Kroniek* 2009/1, blz. 11.
- 9 Zie voor meer gegevens onderaan bij het Rosinge-erf in dit artikel.
- 10 Voor familie van de broers Hendrik en Lubbert Jipping en voor Rosing familieverbanden, zie het artikel in deze *Kroniek* over 'Rosinge en Jipping' door Geert Hovenkamp.

Bronnen

Archief Klooster Ter Apel.
Archief v.d. beheerder v.d. 8 Ter Apeler erven.
Rentmeester voormalig Klooster Ter Apel.
Doo-, trouw- en begraafboek Emmen.
Belastinglijsten dorp Emmen: 1612, 1630, 1645, 1654, 1672 en 1691-1695.
Collecte te Emmen voor Waldenzer geloofsvluchtelingen uit Noord-Italië: 1687 en 1699.
Schulteprotocol (Emmen) nr. 72
Haardstedenregister Buinen 1694.
Goedschatting Buinen 1705.

Literatuur

Jan Bieleman, Boeren op het Drentse zand, 1600-1910, Utrecht 1987.
F.R.H. Smit, Bestuursinstellingen en ambtenaren van de Landschap Drenthe 1600 tot 1750, Drentse Historische Studiën VIII, Assen 1984.
A.A. Hillers-Alberts en H.W. Homan Free, 'Genealogie Rosinge uit Valthe en Exloo, 1600-1850', in: *Drents Genealogisch Jaarboek* 1998.

door Geert Hovenkamp
met medewerking van Tonko Engelsman

Rosing en Jipping, enkele mogelijke familieverbanden

De in deze aflevering van de Kroniek gegeven behandeling van de erven Rosing en Jipping geeft aanleiding de oudere familieverbanden van de gelijknamige bewoners nog eens nader te beschouwen.

Sleutels voor de gelegde verbanden zijn:

- In februari 1694 wordt bij de onroerend goedbelasting vermeld, dat de bewoners van Rosing naar Buinen zijn verhuisd en daarom in Emmen niets hoeven aan te geven. - Bij de herziening van de belasting, ruim een jaar later, wordt voor het erf Jippinge opgegeven: 'van nieuws op Jippinge gekomen gebroeders Gerrit en Klaas, sobere meierluiden die nauwelijks hun brood konden vinden.' Omstreeks die tijd zijn er dus grote verandering opgetreden op deze twee erven.

Jan Rosing is in 1699 bewoner van Rosinge. Jan Rosing is vermoedelijk dezelfde als Jan Jipping die in 1687 aan de collecte voor de Waldenzen geeft¹ en ook dezelfde als Johan Jipping die in 1672 in het eerste haardstedenregister wordt vermeld op Jippinge. We weten dat hij in 1704 nog leeft, want in dat jaar staat hij zijn dochter Jantje Johannis bij in een proces voor de Etstoel. Hij wordt dan Johannes Hindriks genoemd, waaruit het vermoeden komt, dat hij een zoon is van de Hindrik Jippinge die in 1645 Jippinge bewoont. In 1703

wordt op Rosinge als pachter Lubbert Rosinge aangetroffen, naar we mogen aannemen dezelfde als Lubbert Jipping. Nadere beschouwing laat zien dat de dochters van Lubbert Jipping in 1709 belijdenis doen onder de naam Abeltje en Jantje Rosing. Kennelijk is tenminste een deel van de familie Jipping omstreeks 1695 verhuisd naar het naastliggende erf Rosinge. In 1699 wordt weer ge-collecteerd voor de Waldenzen. Op Rosing geeft Jan Rosing drie stuivers, op Jippinge geeft Klaas Jipping geen bijdrage.

In 1682 trouwen twee broers Hindrik Jipping en Lubbert Jipping met twee zusjes, Aaltje en Grietje Arends. We nemen tenminste aan dat ze broers zijn en de vrouwen zusters. Ze krijgen respectievelijk vijf en vier kinderen. In het doopboek worden ze met hun toenaam Jippinge vermeld. Om die reden vermoeden we dat ze beiden op het Jippinge erf wonen. Van Hindrik Jippinge of zijn kinderen wordt niets meer vernomen na 1693. Ze zijn kennelijk naar elders verhuisd.

Lubbert Jipping wordt in 1703 onder de naam Lubbert Rosing aangetroffen als pachter van Rosinge, evenals nog in 1711, wel met schulden. Na dat jaar wordt er ook van hem niets meer vernomen in Emmen.

In 1709 trouwen opnieuw twee broers, Lambert Johannis en Hindrik Johannis met twee zusters: Jantje Oldenburg en Egbertje Oldenburg, afkomstig uit Erm. Er zijn goede redenen om aan te nemen dat de broers stammen uit een tweede huwelijk van Johan Jipping (Johan Hindriks) met Lammigje NN. Lambert is voor deze geschiedenis niet belangrijk. Maar Hindrik wel. Hij gaat waarschijnlijk weer op het Jippinge erf wonen, dat in 1711 eigendom van schulte Hugo Emmen is geworden, en krijgt voor hij in 1715 overlijdt vier

De boerderij links op de foto stond aan het Noordeind op de plaats van het vroegere Rosinghe-erf. Deze boerderij is in 1960 afgebroken. (foto coll. Piet Naber)

kinderen. Zijn weduwe woont in 1742 op Jippinge. Dat stelt niet zo heel veel meer voor, volgens aantekeningen uit dat jaar zijn er op Jippinge hof drie huisjes bijgebouwd, en zijn een groot boerenhuis en een schuur afgebroken. In een van de drie huisjes woont Egbertje Jipping, die in 1747 overlijdt, in de andere twee niet-verwante personen. Haar zoon Geert Hindriks Jipping woont er in 1748 en verkoopt zijn huisje met hof voor f 150 aan Jan Timmerman (vader van Egbert Hovenkamp, de stamhouder van alle Hovenkampen). Geert Jipping heeft een vrij groot en bont nageslacht van Jippinges, het gaat in dit bestek te ver om hierop in te gaan.

Op Rosinge lijkt vanaf 1636 tot 1694 de lijn van opeenvolgende pachters de volgende te zijn: Hindrik Rosing is in ieder geval aanwezig van 1636-1652. Vermoedelijk is hij de vader van Albert Rosing die in 1654 de pachter is. Aannemelijk is dat die een zoon Hindrik heeft, die de vader is van Albert Rosinge alias Albert Hindriks die in 1687 op Rosinge bijdraagt aan de collecte. Deze zal geboren zijn omstreeks 1660, wordt aangenomen in 1686 en wordt begraven in 1742, ongeveer vier weken na zijn vrouw. Hij is de Rosing die met zijn familie naar Buinen verhuist omstreeks 1694, zie

boven. In september 1704 wordt gemeld dat hij met zijn vrouw Jantje Frederiks uit Borger in Emmen komt als lidmaat. Uit de vermeldingen bij de dopen van zijn kinderen weten we dat hij in 1712 te Noordbarge woont, in 1715 te Zuidbarge op Blering, en in 1719 weer Noordbarge. De vader is in 1705 nog in Buinen aanwezig. Het is niet de bedoeling hier complete genealogieën te schrijven. Maar de voornaamste figuren in bovenstaand verhaal volgen hierna. Ontbrekend is Egbert Jipping, in 1654 een volle boer op Jippinge. Hij is nog aanwezig in 1665, in het bezit van een roer.² Mogelijk is hij een oudere broer van Johan Jipping.

Genealogie van Hindrik Jipping

- I. Hindrik Jipping, geb. ca. 1600, volle boer op Jipping in 1645. Trouwt N.N.
Uit dit huwelijk:
 1. Johan Jipping, geb. ca. 1630. Volgt II.
- II. Johan Jipping, alias Jan Rosing, geb. ca. 1630, volle boer op Jipping in 1672, overl. 14 oktober 1705. Geeft aan de collecte voor de Waldenzen in 1687. Verhuist omstreeks 1694 van Jipping naar Rosing. Hij staat zijn dochter Jantje in 1704 bij in een proces voor de Etstoel over vermeend vaderschap van Warner Wolters. Trouwt (1) ca. 1650 N.N. (Geesje?) Trouwt (2) N.N. (Lammigje)
Uit het eerste huwelijk:
 1. Hindrik Jipping, geb. Emmen ca. 1650.

Volgt IIIa.

2. Lubbert Jipping, geb. ca. 1650. Volgt IIIb.
Uit het tweede huwelijk:

1. Lambert Johannis, geb. ca. 1670. Volgt IIIc.
2. Hindrik Johannis, geb. ca. 1670. Volgt III d.
3. Jantje Johannis, geb. ca. 1670. Volgt IIIe.

IIIa. (van II) Hindrik Jipping, geb. Emmen ca. 1650.

Hij wordt in 1689 bij de weerbare mannen vermeld, met een piek.³ Trouwt Emmen 26 maart 1682 Aaltje Arends, geb. Odoorn ca. 1660. Zij komt in 1682 met attestatie van Zuidlaren.

Uit dit huwelijk:

1. Annigje Hindriks, ged. Emmen 12 augustus 1683.
2. Margje Hindriks, ged. Emmen 26 december 1685.
3. Jan Hindriks, ged. Emmen 12 februari 1688.
4. Albert Hindriks, ged. Emmen 19 oktober 1690, begr. ws. 29 december 1690.
5. Geesje Hindriks, ged. Emmen 29 januari 1693.

IIIb. (van II) Lubbert Jipping, alias Lubbert Rosing, geb. ca. 1650. Verhuist omstreeks 1694 van Jipping naar Rosing. Trouwt Emmen 26 maart 1682 Grietje Arends, geb. Odoorn ca. 1660. Zij komt in 1682 met attestatie van Odoorn.

Uit dit huwelijk:

1. Geesje Lubberts, ged. Emmen 25 februari 1683.
2. Abeltje Lubberts, ged. Emmen 2 augustus 1685. Volgt IVa.
3. Jantje Lubberts, alias Jantje Rosinged. Emmen 27 november 1687. Volgt IVb.
4. Arend Lubberts, ged. Emmen 22 juni 1690, begr. ald. 24 februari 1691.

IVa. (van IIIb) Abeltje Lubberts, alias Abeltje Nijesikken, ged. Emmen 2 augustus 1685, aangenomen in 1709 als Abeltje Rosing, begr. 19 januari 1763. Trouwt Emmen 23 juni 1715 Harm Jansen, alias Harm Sikken, alias Harm Huising, ged. ald. 7 december 1684, overl. Zuidbarge, begr. 15 december 1747, zoon

van Jan Harms, meier op Sikken, en Jantje NN.

IVb. (van IIIb) Jantje Lubberts, ged. Emmen 27 november 1687, aangenomen in 1709 als Jantje Rosing, begr. 16 maart 1723. Trouwt Emmen 27 november 1712 Jan Nannes, geb. 't Heem ca. 1680.

IIIc. (van II) Lambert Johannis, geb. ca. 1670, aangenomen in 1709, overl. Emmen, begr. 18 augustus 1726. Trouwt Emmen 28 april 1709 Jantje Oldenburg, geb. ca. 1680, dochter van Geert Oldenburg en Hilligje Egberts. In 1776 wordt gerefereerd aan haar overlijden in 1754.⁴

Uit dit huwelijk:

1. ongedoopt kind, geb. Emmen 1713, overl. ald., begr. 9 april 1713.
2. Jan Lamberts, geb. Emmen, ged. 23 september 1714.
3. Geert Lamberts, geb. Emmen, ged. 25 oktober 1716, begr. Anloo in of na 1775.
4. Hilligje Lamberts, geb. Emmen, gedoopt 12 februari 1719, begr. ws. 14 februari 1719.

III d. (van II) Hindrik Johannis, geb. ca. 1670, aangenomen in 1709, overl. Emmen, begr. 13 april 1715. Trouwt Emmen 2 juni 1709 Egbertje Oldenburg, alias Egbertje Jipping, geb. ca. 1680, begr. Emmen 18 april 1747, dochter van Geert Oldenburg en Hilligje Egberts.

Uit dit huwelijk:

1. Jannes Hindriks, geb. Emmen, ged. 13 april 1710, aangenomen in 1735.
2. Geert Hindriks Jipping, geb. Emmen, ged. 9 september 1711. Volgt IVd.
3. Jan Hindriks, geb. Emmen, ged. 19 maart 1713, begr. 1 april 1713.
4. Lammigje Hindriks, geb. Emmen, ged. 25 februari 1714.

IIIe. (van II) Jantje Johannis, geb. ca. 1670. Zij beschuldigt voor de Etstoel in november 1704 Warner Wolters dat hij haar zwanger heeft gemaakt, maar niet met haar wil trouwen. Zij wordt daarbij geassisteerd door haar vader

Johannes Hindriks. Volgens drost en etten is niet bewezen dat Warner Wolters een trouwbelofte heeft gedaan. Ze noemt haar kind desondanks wel Warner Johannis als het op 17 januari 1705 wordt gedoopt. Vervolgens trouwt ze in Emmen ca. 1706 met Arend Jansen, geb. ca. 1670.

IVd. (van III d) Geert Hindriks Jipping, geb. Emmen, ged. 9 september 1711, halve boer, overl. verm. tussen 1764 en 1774. Trouwt Emmen 29 november 1739 Zwaantje Hindriks Kuipers, alias Zwaantje Hindriks, geb. Westerbork ca. 1715, overl. Emmen, begr. 25 maart 1766.

Genealogie van Hindrik Rosinge

I. Hindrik Rosinge, geb. ca. 1570, pachter van

Engebert Rosinge en Egbert Jippinge beschikken in 1665 beiden over een roer.

Rosinge te Emmen, 1636-1652. Trouwt N.N.

Uit dit huwelijk:

1. Albert Rosing, geb. ca. 1600. Volgt II.

II. Albert Rosing, geb. ca. 1600. In 1654 pachter van Rosinge, te Emmen. Trouwt N.N. Uit dit huwelijk vermoedelijk:

1. Engebert Rosing, geb. ca. 1620. In 1665 genoemd bij de gewapende burgermacht, met een roer.
2. Johan Rosing, geb. ca. 1620. Volgt IIIa.
3. Jantje Rosing, geb. ws. Emmen ca. 1630, overl. ald., begr. 6 mei 1682.
4. Hindrik Rosing, geb. ca. 1630. Volgt IIIb.

IIIa. (van II) Johan Rosing, geb. ca. 1620, volle boer op Rosing 1672-1676, begr. Emmen 10 april 1677. Trouwt N.N.

Uit dit huwelijk vermoedelijk:

1. Jan Rosing, geb. ca. 1650. Volgt IVa.
2. Roelof Rosinge, geb. ca. 1650. Volgt IVb.

IVa. (van IIIa) Jan Rosing, geb. ca. 1650. Trouwt

Emmen 9 februari 1678 Geertruid Husing, geb. Westenesch ca. 1650.

Uit dit huwelijk:

1. Jan Rosing, ged. Emmen 20 juli 1679, aangenomen in 1703.

IVb. (van IIIa) Roelof Rosinge, geb. ca. 1650, aangenomen in 1677. Trouwt dochter Warners, geb. ca. 1650, dochter van Wolter Warners en Jantje Peuling.

Uit dit huwelijk:

1. Wolter Roelofs, geb. Emmen, ged. ald. 3 december 1673, begr. 13 april 1675.
2. Jan Roelofs, ged. Emmen 3 december 1676.

IIIb. (van II) Hindrik Rosing, geb. ca. 1630. Trouwt N.N.

Hij boert vermoedelijk in 1672 onder de naam Spieker Hindrik op Rosing, samen met zijn broer Johan Rosinge. In 1645 wordt voor het Rosinge erf vermeld dat het bestaat uit o.a. een boerderij en een spieker. Omstreeks 1694 gaat hij met zoon Albert naar Buinen, waar hij in dat jaar als meier Hindrik Alberts op het volle erf Husing wordt aangetroffen in het haardstedenregister. Ook in 1705 woont hij er nog, zijn zoon is in 1704 teruggegaan.

Uit dit huwelijk:

- 1 Albert Rosing, geb. ca. 1660. Volgt IVc.

IVc. (van IIIb) Albert Rosing, alias Albert Hindriks, geb. ca. 1660, aangenomen in 1686, begr. Emmen 7 maart 1742. Trouwt verm. Borger vóór 1704 Jantje Frederiks, geb. ca. 1680, begr. Emmen 2 februari 1742. Hij gaat met zijn vader in 1694 naar Buinen, en komt in 1704 terug, vermoedelijk eerst naar Noordbarga, later naar Zuidbarga. Hij wordt in 1689 bij de gewapende burgermacht vermeld met een roer.

Uit dit huwelijk:

1. Hindrik Alberts Rosing, geb. elders ca. 1700. Volgt Va.
2. Jantje Rosing, ged. Emmen 23 november 1704, begr. 27 januari 1705.
3. Jan Rosing, geb. Noordbarga, ged. 26 juni

1712, overl. ald., begr. 24 januari 1714.

4. Jan Rosing, geb. Zuidbarga, ged. 12 mei 1715.
5. Harm Rosing, geb. Zuidbarga, ged. 3 september 1719, overl. ald., begr. 24 september 1719.
6. Harm Alberts Rosing, geb. Zuidbarga, ged. Emmen 1 maart 1722. Volgt Vb.
7. Willem Rosing, geb. Zuidbarga, ged. Emmen 1 maart 1722, overl. Zuidbarga, begr. 8 maart 1722.

Va. (van IVc) Hindrik Alberts Rosing, geb. Buinen ca. 1700, aangenomen in 1729, halve boer, meier van Hindrik Joling. Trouwt te Emmen op 29 november 1739 met Jantje Jansen, geb. Westenesch, ged. 20 juni 1717, aangenomen in 1735, dochter van Jan Horringe (de oude), alias Jan Woert, en N.N. NN.

Vb. (van IVc) Harm Alberts Rosing, geb. Zuidbarga, ged. Emmen 1 maart 1722, overl. Groningen 14 mei 1760. Trouwt Groningen 13 juli 1757 Johanna Wierds, geb. ald. 5 december 1731, overl. ald. 24 maart 1798. Zij hertrouwt met Albartus Hoving.

Noten

- 1 Meer hierover is te vinden in het Drents Genealogisch Jaarboek 2005, blz.32.
- 2 OSA 1329, weerbare mannen 1665.
- 3 OSA 1331, weerbare manschappen 1689.
- 4 Etstoel 60/103/4-6-1776. Eiser: Lammegien Oldenburg te Erm. Verweerder: diaconen van Anloo wegens hun alumnus Geert Lamberts. Panding wegens f 125-10-4 wegens tegoed uit de boedel van de weduwe Oldenburg te Erm. De moeder van Geert Lamberts (Jantje Oldenburg) is in 1754 overleden.

Auto-ongeluk

Onlangs ontving ik een foto van een ongeluk met de vraag waar de foto genomen was. Het bleek een ongeval met tragische afloop te zijn.

De betrokken auto, een Chevrolet uit 1931 met kenteken D8015, bleek op 19 februari 1932 op naam gezet te zijn van Jan Hilbrand Beugeling.¹ Jan Hilbrand, geboren 29-06-1888 te Sluis 4, was de grondlegger van het bekende garagebedrijf aan de Hoofdstraat. Hij huwde op 23 mei 1916 met de 24-jarige Gezina Helena Hagenouw. Sien, zoals haar roepnaam luidde, beschreef in haar dagboek die fatale dag: 9 mei 1934.

Harm Brinks, als taxichauffeur in dienst bij Jan Hilbrand Beugeling, had die dag twee vrouwen met twee kinderen van het station gehaald en was met hen op weg naar Emmer Erfscheidenveen. Nog in de Emmer Dennen vond het ongeval plaats. Twee jongens waren op een fiets,

zonder rem, vanaf het Zandmeer de Hoofdweg (nu Boslaan) opgereden. Het waren de tien jaar oude Frits Mulder met op de stang zijn vriendje Koert Hartman.²

Chauffeur Brinks heeft uit alle macht geremd maar kon de beide jongens niet meer ontwijken. De auto kwam tegen een boom tot stilstand. De inzittenden kwamen er goed af. Frits Mulder werd echter tegen de grond gesmakt, kwam in een sloot terecht en was op slag dood. Dokter Post die slechts korte tijd later ter plaatse was kon niets anders dan de dood constateren. Koert bleek een lichte hersenschudding te hebben en werd door de heer J.Naber per auto naar huis gebracht.

Chauffeur Brinks, die bekend stond als een rustige rijder, was geheel overstuur en werd later door een andere chauffeur naar huis gebracht. Iedereen begreep dat Harm Brinks hier niets aan kon doen. "Het uitzicht naar de Zandmeeweg was niet geheel vrij, waardoor een botsing onvermijdelijk was geweest," aldus de Emmer Courant.³

De overledene was een zoon van de rijwielhersteller Freerk Mulder en Naantje Luth. Jan Hilbrand Beugeling en zijn vrouw hebben de familie Mulder nog diezelfde dag hun oprechte medeleven betuigd. Ook de familie Hartman werd gelijk bezocht. Sien was ook aanwezig bij de begrafenis op 14 mei 1934.⁴

Noten

- 1 DA vindplaats 0031 GS 1814-1951, inventarisnr. 69.
- 2 Emmer Courant, 11 mei 1934.
- 3 www.drenlias.nl overlijdensakte, 11 mei 1934, aktenr. 143
- 4 Dagboek Gezina Helena Hagenouw

Heden behaagde het den Heere van onze zijde weg te nemen, door een ernstig ongeval, ons geliefd Zootje en Broertje,
FRITS,
op den leeftijd van 10 jaar en 10 maanden.
De Verbondsbelofte is ons tot troost.
Uit aller naam:
F. MULDER.
Emmen, 9 Mei 1934.
Zij, die den overledene de laatste eer wenschen te bewijzen, worden Maandag 14 Mei, des nam. om 1 uur, ten sterfhuize verwacht.

Wergroep Barger Bargercompasuum

Onder supervisie van Plaatselijk Belang Bargercompasuum is in dit dorp een werkgroep bezig met het verzamelen van historisch materiaal en het documenteren hiervan. Geïnteresseerden kunnen zich melden bij Gerard Steenhuis, tel 0591 349941 of gfsysio@hotmail.com.

Sinds april 2009 is de knapzakroute Bargercompasuum-Hebelermeer in boekvorm uitgegeven. De route is grensoverschrijdend. Behalve dat het een reisgids is, vertelt het boekwerkje over de plaatselijke geschiedenis en de historische samenhangen met het Duitse Eemsland. Onderwerpen zoals vervening, kanaalgraven en dalgrondvorming worden levendig besproken.

Boekhandel en VVV-kantoren bieden het aan voor € 5,25 of via www.inboekvorm.nl.

Reacties:

Gerard Steenhuis, Postweg 130 7884 PX Bargercompasuum of gfsysio@hotmail.com.

Gebruiksvoorwerpen

Uit de Collectie Brands Herenstreek 11 Nieuw-Dordrecht

In aflevering 4 werd gemeld dat het afgebeelde blokje wel eens een 'ank' zou kunnen zijn, dat gebruikt zou worden door edelsmeden om halve bollen te maken.

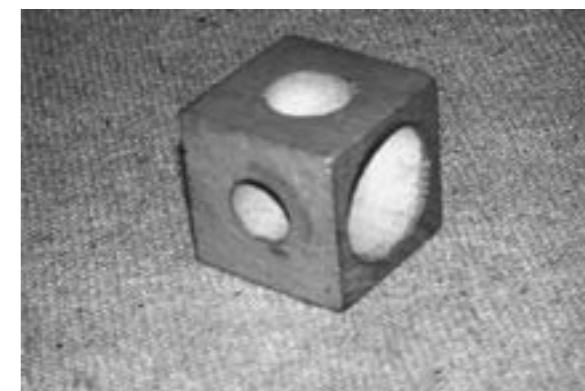
In maart kwam echter nog een oplossing binnen, waarvan Jans Brands al eerder vermoedde dat het blikje daarvoor zou dienen, namelijk het maken van zogenaamde 'pik-pak' knopen. Deze knopen worden gemaakt door de stof rondom een metalen bolle vorm te vouwen, de stof naar binnen te leggen en dan af te dekken met een rondje met allemaal karteltjes waarin of gaatjes, of een oogje was bevestigd. Op deze manier konden van dezelfde stof als de kleding bijpassende knopen worden gemaakt.

Deze oplossing werd aangedragen door D. Dierckxsens-Tilsters uit Hoogeveen.

Dan zijn wij u nog de oplossing verschuldigd van de houten tang, die ook in het decembernummer van 2008 werd getoond. Dit is een tang, waarmee de 'vingers' van glacéhandschoenen die nat waren geworden (of gereinigd waren) weer in model werden gebracht.

Op de mooie foto's van Jan Oosting hebben wij één reactie gekregen. De foto aan de voorkant van de Kroniek van januari is genomen aan de (voormalige) Rietlandenstraat in Zuidbarge en laat de boerderij van Harm Ziengs (1856-1929) en Albertien Kuper (1865-1930) zien. Albertien staat met een van haar tien kinderen op de foto. Deze plaats waar deze foto is genomen, was bekend. Op deze plaats vinden we nu het Duienveld in de wijk de Rietlanden.

De heer Hemmen hoopt een aanwijzing te kunnen geven over de bovenste foto aan de achterkant. Hij woonde tot zijn 9de jaar, in 1951,

Houten blokje 4x4 cm, voorzien van halfronde uitsparingen van verschillende diameter.

aan de Emmerweg in Emmerschans (schuin tegenover het tegenwoordige wokrestaurant.) Volgens zijn herinnering stond daar, vlak bij de schans een schilderachtig wit huisje, met destijds, een dak van dakleer, dat vastgehouden werd met latten. Het huisje werd in die tijd bewoond door de familie Exel. De zandwal rechts achter het huisje zou de schans kunnen zijn. De foto daaronder is waarschijnlijk genomen aan de Odoorneweg, waar aan de kant het tegenwoordige Emmermeer aan het begin van de 20ste eeuw een aantal van dit soort huisjes heeft gestaan. Voor beide foto's blijft het giswerk!

Met dank voor hun medewerking ontvangen mevrouw Dierckxen en de heer Hemmen een gratis toegangsbevis voor een bezoek aan de Collectie Brands.

Wij hopen weer reacties te krijgen op de foto's die deze keer op de omslag worden geplaatst.

Spaanse griep treft Emmen zwaar in 1918 - deel 2

De Spaanse griep is verantwoordelijk voor de grootste catastrofe ooit. In 1918 verspreidt het griepvirus zich over de hele wereld. Niemand blijkt veilig te zijn. Er overlijden binnen een paar maanden meer mensen aan de griep dan aan het geweld van de Eerste Wereldoorlog in de jaren 1914-1918. De oorlog doodt circa tien miljoen militairen, de grieppandemie² kost ongeveer vijftig miljoen burgers het leven. In beide gevallen zijn het vooral jonge mensen die sterven: in de bloei van hun leven.

Emmen schreeuwt om hulp. Vrijdag 8 november schrijft dokter Lubberman uit Emmer-Compasuum aan burgemeester en wethouders dat de toestand zeer slecht is en elke voorstelling te boven gaat. De volgende dag schrijft arts A.J.J. Fiet uit Nieuw-Weerdinge een

brief aan het gemeentebestuur van Emmen. Hij ziet het niet meer zitten en vraagt zo snel mogelijk bijstand te leveren. Hij kan zijn patiënten soms pas na twee of drie dagen bezoeken, hoewel hij dag en nacht werkt. Hij raakt oververmoeid. Het wordt steeds moeilijker voor hem en zijn vrouw. Voor haar is het ook ondoenlijk elke keer mensen te moeten afwijzen.³ Dezelfde dag nog, om half vier 's middags, stuurt de gemeente een noodtelegram naar het Rode Kruis in Den Haag. Binnen anderhalf uur krijgt Emmen antwoord van het hoofdbestuur: 'Onmogelijk om aan uwe aanvraag om hulp voor niet-vluchtelingen te voldoen. Verwijzen U naar centralen gezondheidsraad'. Moedeloos noteert Kootstra: 'Dokter Lubberman Emmercompasuum heeft meer dan 3.000 patiënten. Velen sterven zonder geneeskundige hulp. Lijken worden begraven zonder doodschouw. Toestand gaat alle beschrijving te boven. Alle pogingen door tusschenkomst van minister, Commissaris Koningin bij Roode kruis en gezondheidsraad om hulp nog vruchteloos.' Intussen blijven uit het hele land aanvragen voor artsen binnenkomen op het Geneeskundig Informatiebureau in Amsterdam. Van 1 oktober tot 5 november komen in totaal 117 verzoeken voor hulp binnen. De meeste kunnen worden gehonoreerd, maar 51 aanvragen van plattelandsgemeenten niet. Directeur Schreve

van het Informatiebureau schrijft dat tal van gemeenten het zonder geneeskundige hulp moeten stellen, doordat artsen zelf ziek zijn. Hij doet daarom voor de derde maal een dringend beroep 'op degenen, die in deze buitengewone omstandigheden zich beschikbaar kunnen stellen voor praktijkwaarneming, om zich onmiddellijk, hetzij schriftelijk, hetzij persoonlijk bij hem op te geven.'⁴ Ook deze oproep levert weinig op: slechts twee artsen melden zich aan.⁵ Intussen blijft het aantal hulpaanvragen binnenstromen. Ten einde raad geeft Schreve daarom artsen en burgemeesters, die hem telefonisch voor hulp benaderen, het advies zich tot de regering te wenden. Dat doen velen dan ook. Schreve zelf stelt voor aan het dagelijks bestuur van de 'Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst', waarvan hij secretaris is, zich ook officieel tot de regering te wenden. Zo geschiedt: op 7 november stuurt hij namens de Maatschappij een telegram naar minister-president Ruys de Beerenbrouck waarin hij de onhoudbaarheid van de situatie uitlegt. Bovendien verzoekt hij de minister-president ervoor te zorgen dat officieren van gezondheid uit het leger drie à vier weken verlof krijgen om praktijken van zieke artsen te kunnen waarnemen. Schreve heeft al op 28 oktober een soortgelijk verzoek gericht aan de inspecteur van de geneeskundige dienst van de landmacht, die hem slechts vier officieren kon leveren, omdat er 'thans geen meer beschikbaar waren.' Dit keer heeft zijn verzoek meer resultaat: zaterdag 9 november belt de inspecteur hem op om te vertellen dat zijn verzoek is ingewilligd. Dezelfde dag wijst de minister van Oorlog een deel van de benzinevoorraad uit het leger toe aan het Bureau voor Doktersnoodvoorziening in Den Haag, zodat artsen hun patiënten kunnen blijven bezoeken. Ook besluit de minister van Landbouw voor de komende vier weken de prijs van autobenzine met de helft te verlagen.

Artsenhulp komt op gang. Volgens Schreve is er 'eindelijk licht in de duisternis gekomen', want hoewel woensdag 13 november het aantal aanvragen is gestegen tot 158, is juist het aantal niet-gehonoreerde verzoeken

Mijhardt's Glorintabletten tegen de Spaanse Ziekte.

gedaald naar 35.⁶ Ook aan de noodkreten van burgemeester Kootstra blijkt gehoor te zijn gegeven, gezien zijn brief aan de Commissaris van de Koningin in Assen van maandag 11 november, waarin hij schrijft: Ik heb de eer U Hoog Edelgestrenge mede te deelen dat Dr. Eldering vrijdagavond alhier gearriveerd is doch aanvankelijk geen plan had om te blijven omdat hij door 't hoofdbestuur van het Rode kruis gezonden was, blijkbaar om zieke vluchtelingen te helpen. Op mijn uitdrukkelijk verlangen besloot deze medicus den volgenden dag om te blijven. Gisterenmorgen heb ik Dr. Willemse en diens echtgenoot naar Nieuw Amsterdam gebracht. Ook zij kwamen door bemiddeling van 't Rode kruis doch besloten dadelijk om te helpen. Voorts zijn gisterenavond en hedenmorgen alhier aangekomen de officieren van Gezondheid de heeren Post, Hospers en Schoyer, die zelf gegaan zijn naar Emmen, Nieuw-Weerdinge en Emmer-Compasuum. De gezondheidsraad seinde wel gisterennamiddag: "Drie geneeskundigen voor bevolking komen." Ik leid hieruit af dat er ook nog drie burgergeneesheeren zullen komen. Ook hun hulp is noodig. Ik had gehoord dat de epidemie haar hoogte bereikt had, doch zulks schijnt nog niet zoo te zijn. Althans hedenmorgen zijn alhier 38 overledenen aangegeven, zoodat het getal doden vanaf Maandag 4 dezer gestegen is tot vanmiddag 12 uur, tot 114.

Advertentie voor een middel tegen de Spaanse Griep

Piratselijk Nieuws.
Emmen, 26 Nov.

Blijkens achterstaande aankondiging, onder de advertenties, wordt de strafzitting van het Kantongerecht te Emmen, wegens den Nationaalen Biddag op Donderdag 28 Nov. verdaagd, zoodat getuigen of beklagden dien dag niet behoeven te verschijnen.

De griep-epidemie.
Gelukkig kunnen we mededeelen, dat de ziekte in het zandgedeelte der gemeente haar hoogtepunt schijn te hebben bereikt en het getal nieuwe patiënten afneemt. Intusschen is het aantal lijdens nog zeer groot.

Daarintegen blijft de ziekte te Nieuw-Amsterdam en vooral te Erica veel zorg baren. Te Erica heerscht de ziekte op uiterst heftige wijze. Hoe ernstig daar de ziekte heerscht, diene, dat er gezinnen zijn met 7 zieken.

Te Barger-Oosterveen en omstr. wordt de toestand een weinig gunstiger.

Te Nieuw-Weerdinge hoopt men het hoogtepunt bereikt te hebben en meent men eenige verbetering waar te nemen.

Evenzoo komen te Emmen-Compascuum en Emmen-Erische denveen en environs weinig of geen ziektegevallen meer bij, maar er zijn nog zeer veel lijdens. De laatste dagen werd n. verschilende patiënten met pleuris naar Groningen vervoerd. Hoe vreeslijk de epidemie in de gemeente Emmen heeft gevoed en nog woedt, blijkt uit het volgende: Van 1—25 Nov. 1917 bedroeg het aantal sterfgevallen 27, over het zeldzame tijdvak in dit jaar 345.

De sluiting der scholen is voorloopig weder met

Uit de krant van 26 november 1918

De piek is inderdaad nog lang niet bereikt. Het dodental blijft stijgen. Donderdag 14 november meldt het Algemeen Handelsblad het volgende bericht te hebben ontvangen uit Emmen: 'Ter versterking zijn aangekomen twee doctoren en twee officieren van gezondheid; het is niet mogen gelukken meer hulp van buiten machtig te worden.' Maandag 18 november bericht Kootstra aan de Commissaris van de Koningin in Assen dat er in zijn gemeente dertien doktoren en twee pleegzusters werkzaam zijn, terwijl er nog een derde wordt verwacht. Hij schrijft: 'Op mijn rondreis gisteren door de gemeente bleek o.m. ook dat thans tamelijk goed in den geneeskundigen dienst voorzien is'. Maar hij heeft ook een trieste mededeling: het aantal doden is intussen gestegen tot 243, terwijl over hetzelfde tijdvak in het jaar daarvoor 21 inwoners

waren overleden. Dokter Lubberman heeft hem meegedeeld dat de grote sterfte te wijten is aan ondervoeding, waardoor patiënten te weinig weerstand hebben.

In de Emmer Courant van 20 november verschijnt het volgende advies: 't Verdient aanbeveling om den mond zooveel mogelijk gesloten te houden en te ademen door de neus. Indien men met iemand spreekt, laat men dan op eenigen afstand van elkaar staan.

[. . .] Wascht verder dikwijls uwe handen, het liefst met zeep, doch bij dezen zeepnood met zand, vette klei of pijpjaarde in de vorm van kunstzeep. [. . .] Wandel liever in de frissche buitenlucht, dan plaats te nemen in een volle tram. Indien niet noodzakelijk, vermijdt dan verzamelaatsen van menschen.

Nog steeds komen er bij het Informatiebureau meer verzoeken om hulp binnen. Het aantal is 20 november opgelopen tot 171, hoewel het aantal gemeenten dat niet van een arts kan worden voorzien gedaald is naar 29.⁷ Het tekort aan artsen blijft, want 23 november doet de Centrale Gezondheidsraad in het NTvG opnieuw een oproep aan alle artsen en semi-artsen in het land zich zo spoedig mogelijk aan te melden.

Maandag 25 november schetst Kootstra in een brief aan de Commissaris van de Koningin een beeld van de situatie in Emmen: de derde verpleegster is de week daarvoor aangekomen, alle dertien doktoren, onder wie zeven militaire geneeskundigen, zijn nog steeds in Emmen werkzaam, klachten over te weinig geneesmiddelen krijgt hij de laatste tijd niet meer, de scholen blijven gesloten, feestelijke bijeenkomsten zijn al weken verboden en er worden geen klokken meer geluid, want 'de zware zieken maakten zich door 't vele klokluiden vaak noodeloos, zenuwachtig en angstig.'

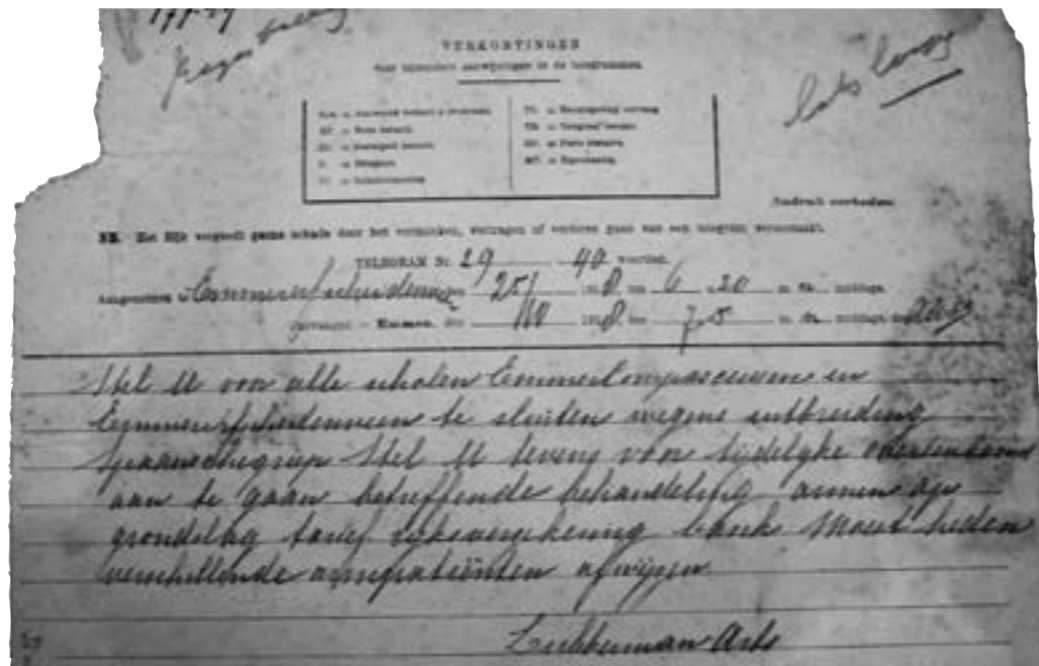
Op 3 december is volgens Schreve het aantal aanvragen gestegen tot 194, maar het aantal niet-gehonoreerde al gezakt naar 14.⁸ In december komen er nog slechts 28 aanvragen binnen.⁹ Intussen zijn al vijftig militaire doktoren naar onbemande artspraktijken in het land uitgezonden.

Veel doden, maar geen medicijn Emmen heeft alle hulp hard nodig. In november overlijden er 366 inwoners - bijna allemaal aan

de Spaanse griep - tegen 26 het jaar daarvoor.¹⁰ Dagelijks sterven er gemiddeld twaalf à veertien mensen. De Emmer Courant, die twee keer

Overlijdens-
advertenties

Telegram van 25 okt. 1918 van huisarts Lubberman aan het

per week met vier pagina's nieuws komt, is bijna de hele maand voor de helft gevuld met overlijdensadvertenties.

Verschillende keren per dag wordt er een uitvaartdienst gehouden. Grafdelvers kunnen het begraven van zoveel doden niet aan. Zij krijgen hulp van plaatselijke arbeiders, die echter, bang als ze zijn voor besmetting, pas aan het werk gaan na de nodige glazen alcohol te hebben gedronken. Dat werkt immers desinfecterend, zo menen ze. Ze drinken de hele dag door om de kans op besmetting zo klein mogelijk te maken.

Op nationaal niveau moet de hulp dan ook van boven komen. Het in september aangetreden confessionele kabinet van de katholieke Limburger Ruys de Beerenbrouck besluit 28 november uit te roepen tot 'Algemeene Biddag'. Een maatregel die genomen is in overleg met diverse kerkgenootschappen. Om iedereen de kans te bieden aan dit nationale gebed deel te nemen, wordt werkgevers verzocht hun personeel, met behoud van loon, s ochtends vrij te geven.¹¹

Het enige wat de nationale overheid doet, is het verhogen van het broodrantsoen en het instellen van een algemene biddag. Intussen stijgt het aantal slachtoffers nog dagelijks en blijken in november 10.645 mensen te zijn overleden

aan de griep: 300 procent meer dan de maand daarvoor! Aan het begin van de pandemie krijgen de doden een normale begrafenis. Dat verandert, nu er zoveel mensen tegelijk overlijden. De doden worden in snel in elkaar getimmerde kisten ter aarde besteld. In sommige gemeenten kunnen doodgravers het werk niet meer aan en liggen doodskisten gewoon op elkaar gestapeld op het kerkhof. Ten slotte worden de doden soms zonder kist begraven, slechts gewikkeld in een laken of deken.

Hoewel er druk geëxperimenteerd wordt, bestaat er geen medicijn tegen de griep. De meeste artsen houden het bij symptoombestrijdende methoden en middelen. Zij verstrekken hoestdrankjes, adviseren geregeld aspirine in te nemen en te gaan wandelen in de buitenlucht, het huis geregeld van frisse lucht te voorzien en iedere dag een paar stevige borrels te nemen om de koude rillingen tegen te gaan. Het ontbreken van een medicijn schept een vacuüm en biedt een ideale mogelijkheid om de griep commercieel uit te buiten. In troebel water is het goed vissen. Veel pillendraaiers en drankjesbrouwers zien een gat in de markt. Zij spelen in op de angst onder de bevolking. In kranten en tijdschriften maken zij reclame voor de vreemdste middelen tegen influenza, zoals

de befaamde desinfecterende menthaform-tabletten van het farmaciebedrijf Brocades & Stheeman uit Meppel of Wortelboer's kruiden en pillen uit Oude-Pekela. Mensen nemen van alles, maar niets helpt.

Gelukkig blijkt de griep af te nemen. Zijn in november nog 10.645 Nederlanders aan de griep overleden, in december zijn het er 'slechts' 2.885: 73 procent minder. In Emmen loopt het aantal sterfgevallen met 75 procent terug van 366 in november tot 90 in december.¹² Het ergste leed is geleden. Vanaf 2 december gaan in Emmen de scholen weer open. Op vrijdag 13 december mag de markt weer worden gehouden en sinds dinsdag 17 december is het weer toegestaan de kerkklokken te luiden. Twee dagen later vertrekken de twee verpleegsters van het Rode Kruis en de eerste militaire geneeskundige uit Emmen. Ook in de rest van Drenthe en Nederland zwakt de epidemie af en komt het 'normale' leven langzaam weer op gang. Dan blijken over geheel 1918 in Nederland 17.553 griepdoden te zijn gevallen.¹³ Hier moeten nog het aantal gevallen aan worden toegevoegd van mensen die door complicaties van de Spaanse griep, zoals longontsteking, zijn overleden. Dan zijn er in totaal 31.003 mensen gestorven: van juli tot september 3.225, in oktober 5.506, november 16.951 en in december 5.321.¹⁴ Het gemiddelde sterftecijfer in Nederland aan griep of longontsteking voor het laatste kwartaal van 1918 was 4 doden per 1.000 inwoners. Drenthe met bijna 9 doden per 1.000 inwoners wordt het zwaarst getroffen.

Waarom Emmen?

Dat Emmen en omgeving zo wordt zwaar getroffen door de Spaanse griep komt doordat het een relatief jonge bevolking heeft. Want vooral mensen van ongeveer 20 tot 40 jaar – de categorie met het best ontwikkelde immuunsysteem – sterven hieraan. Het blijkt namelijk hun eigen immuunsysteem te zijn dat bijdraagt aan de dodelijkheid van het Spaanse griepvirus. Bij de invasie van virus reageert het immuunsysteem door enorme hoeveelheden cytokinen te produceren, die niet alleen de virusdeeltjes, maar ook de lichaamscellen zelf aanvallen, wat enorme schade

aan het longweefsel veroorzaakt, tot de dood er op volgt. Verder lijken de armoede, slechte voedsel-, woon- en leefomstandigheden debet te zijn aan de sterfte. Opvallend is dat in de Drentse gemeenten met de hoogste sterftecijfers ook het hoogste percentage krottenwoningen voorkomt. In zelfgebouwde plaggenhutten wonen en slapen de gezinsleden bij elkaar in één piepkleine ruimte. Het nauwe contact dat zij dag en nacht hebben, verhoogt de kans op besmetting aanzienlijk. Bovendien is hier de natuurlijke luchtventilatie minimaal en in de bedsteden zo goed als afwezig. Hier komt nog bij dat in de veengebieden met turf wordt gestookt, wat veel stof voorbrengt. Omdat veel schoorstenen slecht trekken, verspreidt de rook zich vaak in de ruimte. De gezondheid van

Noten

- 1 Historicus Eric Mecking schreef in 2006: Het drama van 1918. Over de Spaanse griep en de zoektocht naar virus en vaccin, Mets&Schilt, Amsterdam en bewerkte hieruit het hoofdstuk 'Drama van Drenthe' tot dit artikel.
- 2 Een griepandemie wordt genoemd naar het land waar de griep zich het eerst voordoet, vandaar de naam: Spaanse griep. Achteraf echter blijken de eerste gevallen niet uit Spanje te komen, maar uit de Verenigde Staten en wel in maart 1918. Daar vertrokken toen ook enkele schepen met aan boord honderdduizend, onder wie besmette, militairen vanuit de VS naar Europa. Dat toch wordt gesproken over Spaanse griep komt doordat voor het eerst en alleen in het neutrale Spanje over het verschijnsel werd bericht en niet in de oorlogvoerende landen waar de pers werd gecensureerd.
- 3 Vugs, In veel huizen wordt gerouwd, 103
- 4 Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (NTvG), 1918;62;1531
- 5 NTvG, 1918;62;1589
- 6 NTvG, 1918;62;1590
- 7 NTvG, 1918;62;1661
- 8 NTvG, 1918;62;1803
- 9 NTvG, 1919;63;2090
- 10 Gemeentearchief Emmen, Verslag van de bevindingen en handelingen der Gezondheids-commissie gezeteld te Emmen in het jaar 1918, 14
- 11 Algemeen Handelsblad, 19 november 1918
- 12 Gemeentearchief Emmen, Verslag, 16
- 13 NTvG, 1919;63;879-880
- 14 Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant van Donderdag 16 Januari 1919, nr. 13, 7

Luutje Dol, dirigent in de venen

Vanaf het begin van de 20ste eeuw werd in de zuidoosthoek van Drenthe, en vooral in de nieuwe veendorpen, een groot aantal (amateur)muziekkorpsen en koren opgericht. Deze werden begeleid door veelal amateurdirigenten die zich door zelfstudie het bespelen van een of meer instrumenten eigen hadden gemaakt en in staat waren een groep enthousiaste blazers om te vormen tot een fanfare- of harmonieorkest. Vijf, soms zes middagen en avonden in de week waren ze van huis. Meestal op de fiets, als het kon met de tram of bus, gingen ze naar hun 'werk' vaak in verschillende dorpen in de omgeving. Een van hen was: Luutje Dol.

Op 8 maart 1904 werd in Zwartemeer Luutje Dol geboren. Vader en moeder werkten in het veen. Vader Dol overleed en de jonge weduwe vond een nieuwe echtgenoot en vader voor haar kinderen in 2e Exloërmond. Hier groeide Luut op en werkte er ook in het veen. Van jongs af bleek Luut muzikaal te zijn. Bij de stiefvader Van Wijk bleek zowel een piano als een orgel aanwezig. Heel bijzonder in die tijd! Dat gaf de jongen kans zijn liefde en muzikaliteit verder te ontwikkelen. Luut werd lid van de muziekvereniging 'de Bazuin' in zijn woonplaats. Zijn eerste blaasinstrument was een trompet. Een groot deel van zijn verdiensten in het veen besteedde hij aan het kopen van boeken over muziek, muziekstukken, maar vooral ook boeken over harmonieleer en andere theorieboeken die op het conservatorium werden gebruikt. Op deze manier ontwikkelde Luut zich als volledige autodidact als bespeler van vele instrumenten en als dirigent. Op 26-jarige leeftijd werd hij aangesteld als dirigent van de muziekvereniging De Bazuin in 2e Exloermond. In 1938 trad hij met deze muziekvereniging op tijdens een radio-uitzending. Volgens overlevering was men in Hilversum

Luut Dol

Januari 1964. Uitreiking van het insigne in goud. Vanaf links: L. van Oosten, R. de Vries, A. Levinga, L. Dol, P. de Raaf, J. H. de Vries.

nogal sceptisch over een radio-optreden van een muziekkorps uit dat verre veengebied. Deze scepsis zal nog wel versterkt zijn toen de muzikanten een blauw kruikje met thee en een sinaasappel te voorschijn haalden ter verbetering van de embouchure...

Maar de veenarbeiders bleken goed te kunnen blazen! Een enthousiaste briefkaart van een groepje luisteraars uit Oosterbeek, gericht aan de dirigent, getuigt daar nog van. Hoewel niet bekend is welke korpsen en/of koren Luut Dol in de periode voor de Tweede Wereldoorlog heeft gedirigeerd moet Luut een redelijk inkomen hebben gehad. Van zijn verdiensten kocht hij in Valthe een woning die hij verhuurde. Dat betekende een bron van inkomsten en in die tijd een vorm van levensverzekering voor het inkomen na je pensioen. In de oorlogsjaren 'verkeerde' Dol met de dertien jaar jongere Geertje Bodewits. Besloten werd te wachten met trouwen tot de oorlog zou zijn afgelopen. Direct na de oorlog volgde het huwelijk en ging het jonge paar wonen in het huis van Luut in Valthe. Een leven van lesgeven, dirigeren van verschillende muziekkorpsen en zangkoren volgde. Geen avond was hij thuis bij zijn vrouw en de vier jonge kinderen. 's Middags al vroeg ging hij naar een dorp om privélessen te geven aan vooral jongeren, daarna naar het lokaal in datzelfde dorp waar de muziekvereniging repeteerde, om voor aanvang van de repetitie met het orkest aan leden al dan niet in kleine groepen les te geven. Vele jaren op en neer reizen op de fiets, brommer, later motor en uiteindelijk met de auto. Altijd laat thuiskomend uit een dorp in de zuidoosthoek van Drenthe. In 1957 liet Dol een huis bouwen aan de Buitenweg in Emmen, waar hij met zijn gezin ging wonen. Het leven van dirigeren en lesgeven ging gewoon door, evenals het lesgeven aan huis op bijvoorbeeld orgel en accordeon. Voor zijn vrouw Geertje betekende dit bestaan dat zij in iedere geval zes middagen en avonden

in de week alleen was met de kinderen. Zij teerde op de vijf of zes keer dat de muziekkorpsen van haar man tijdens de wintermaanden hun jaarlijkse uitvoering gaven. Ze werd dan speciaal welkom geheten en deelde mee in de lof die haar man werd toegezwaaid.

Luut bespeelde vele instrumenten: piano, orgel, accordeon, en alle blaasinstrumenten die bij een harmonie- of fanfareorkest behoorden. Hij blonk uit op de klarinet.

Vele muziekkorpsen in de gemeente Emmen en Odoorn heeft hij, vaak vele jaren, geleid: de Harmonie (voortzetting van de Bazuin) in 2e Exloërmond (36 jaar), Juliana in Nieuw-Weerdinge (32 jaar), Crescendo in Erica, Prins Hendrik in Emmer Erfscheidenveen, Crescendo in Schoonebeek, Laus Deo in Emmen en Volharding in Nieuw-Dordrecht/Barger Oosterveld. Dol stond bekend als een streng dirigent, het moest allemaal heel goed. Hij eiste veel van de spelers. Als een deel van de muzikanten tijdens een bepaalde periode van het jaar 'in de steun zat' maakt hij daar gebruik van en laste extra repetities in. Zijn aanpak had resultaat. Regelmatig won hij prijzen en eervolle vermeldingen met de korpsen die hij dirigeerde tijdens concoursen.

Muzikanten met talent uit de door hem geleide korpsen nam hij onder zijn hoede en bracht hij de beginselen van het dirigeren bij. Bekende dirigenten uit de Zuidoosthoek, zoals Ente Bosma, Bram van Wijk, Harm van Oosten, Jan Nieuwenweg en Tjakkoo Oosting, ontwikkelden zich onder zijn leiding.

In 1955 werd hij door de koningin onderschei-

Oorkonde

den met de zilveren medaille verbonden aan de huisorde van Oranje Nassau, ter gelegenheid van zijn 25-jarig dirigentschap van de Harmonie in 2e Exloërmond en voor zijn rol 'in het kader van het belang van de ontwikkeling van de volksmuziek'. Bij de uitreiking ervan roemde

de burgemeester zijn bijdrage aan het op een hoger peil brengen van het culturele leven in deze omgeving.

In 1964 ontving hij van de Nederlandse Federatie van Christelijke Muziekbonden het 'insigne in goud', 'als blijk van erkentelijkheid voor het vele gedaan in belang van de vereniging'.

De zware eisen die hij aan zichzelf en anderen stelde eisten hun tol. Luut Dol verlangde naar zijn pensionering als hij 65 jaar zou zijn. Hij zou dan eindelijk tijd hebben om te gaan componeren, en dan vooral religieuze muziek.

Het mocht niet zo zijn. Zonder enige waarschuwing kreeg hij een hartaanval waaraan hij kort na zijn 61ste verjaardag overleed.

Met dank aan de familie Dol.

Bestuursmededelingen

Tijdens de jaarvergadering op 23 maart jl. hebben we afscheid genomen van Wim Visscher als bestuurslid van onze vereniging. Het bestuur heeft gemeend om buiten medeweten van Wim Visscher hem te benoemen tot erelid van onze vereniging. Tevens hebben we van de gelegenheid gebruik gemaakt onze oud-voorzitter en mede-oprichter van de vereniging, Ger de Leeuw, ook te benoemen tot erelid van onze vereniging. Tijdens deze vergadering is mevr. D. Leveling togetreden als bestuurslid.

Tijdens de jaarvergadering stond ook op de agenda: 'vaststelling contributie vanaf 1 januari 2010', dat wil zeggen dat het bestuur de vergadering een verhoging van de contributie heeft voorgesteld in verband met stijgende kosten die niet uit de huidige prijsstelling. Vanaf links: voorzitter Peter Kraan, Ger de Leeuw, Wim Visscher en bestuurslid Menne Nicolai

kunnen worden gedekt.

Per 1 januari 2010 zal de contributie dan ook voor het lidmaatschap € 18,- bedragen en voor een gezinslidmaatschap zal dat € 23,- zijn.

Onder de bezielende leiding van Sis Hoek-Beugeling en Marcel Bulte zijn de diverse werkgroepen, Bibliotheek Emmen en de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe bezig een kwartet en een boek over de geschiedenis van onze gemeente te maken voor het basisonderwijs, dat als ondersteuning kan dienen van de huidige geschiedenislessen.

